

Ajoittamisen vaikeudesta – tuhoutuiko Pompeji elokuun vai lokakuun 24. päivänä 79 jaa.?

[Eeva-Maria Viitanen](#) 1.11.2018 [Syväluotaukset](#)

Tekstin ovat kirjoittaneet yhteistyössä **Eeva-Maria Viitanen** ja [Samuli Simelius](#).

Lokakuun 16. päivänä 2018 Pompejissa julkaistiin uusi seinäkirjoitus, jonka esitettiin muuttavan Vesuviuksen purkauksen ajoituksen. Uutiset kantautuivat myös pienellä viiveellä Suomen mediaan: tapauksesta uutisoivat ainakin [Yle](#) ja *Ilta-Sanomat*. Perinteinen purkauksen päivämäärä 24.8. 79 jaa. siirtyisikin paria kuukautta myöhemmäksi eli kaupungin tuho olisi tapahtunut 24.10. samana vuonna. Nyt löydetty teksti julkaistiin *Parco Archeologico di Pompein* johtajan [Massimo Osannan Instagram-tilillä](#) ja tekstin lukutapa perustuu Antonio Varonen alustavaan tutkimukseen. Se on kirjoitettu hiilellä noin pään korkeudelle yhden talon sisäseinään ja kuuluu seuraavasti:

XVI (ante) K(alendas) Nov(embres) in[d]julsit / pro masumis esurit[ioni]
'16 päivää ennen marraskuun *kalendaeta* [17.10.] hän söi vatsansa aivan liian täyteen'

Päivämäärän jälkeisestä osasta (*indulsit / ... esurit[ioni]*) on jo [ehdotettu erilaista lukutapaa](#):

XVI (ante) K(alendas) Nov(embres) in olearia / proma sumserunt
'16 päivää ennen marraskuun *kalendaeta* [17.10.] veivät öljyvarastoon'

Osannan mukaan hiilellä kirjoitettu teksti olisi hävinnyt nopeasti, jollei purkaus olisi peittänyt sitä alleen seuraavalla viikolla eli teksti olisi kirjoitettu vuonna 79 jaa.

Päivämäärästä on kiistelty jo 1700-luvulta lähtien, ja todistusaineistoa on esitetty sekä loppukesän että myöhemmän syksyn puolesta. Debatissa on käytetty niinkin erilaisia aineistoja kuin kirjalliset lähteet, rahat, tuhoutuneilta alueilta löytyneet kasvinjäänteet, vainajien vaatetus sekä sääolosuhteet purkauksen aikana. Kussakin aineistossa on ajoittamisen kannalta vahvuuksia ja heikkouksia. Lisäksi voidaan kysyä, onko parin kuukauden erolla oikeastaan mitään merkitystä? Seuraavassa esittelemme aineistot ja niiden tulkinnat – uuden tekstin merkitystä pohditaan blogin lopussa.

Kirjalliset lähteet

Perinteinen ajoitus elokuun 24. päivään perustuu Plinius nuoremman purkausta kuvaaviin kirjeisiin (*ep.* 6,16 ja 6,20), jotka hän kirjoitti ystävälleen historioitsija Tacitukselle vuonna 106 tai 107 jaa. Alkuperäinen ajoituksen sisältänyt kirje ei ole säilynyt meidän päiviimme asti, vaan keskiaikaisen käsikirjoitustradition myötä siitä on olemassa useampia versioita, jotka paikoittain eroavat toisistaan. Näitä eroja tutkimalla säilyneet kopiot on voitu jakaa kolmeen ryhmään. Jokaisella näistä ryhmistä on yksi enemmän tai vähemmän hypoteettinen alkuperäiskäsikirjoitus, josta kaikki sen ryhmän myöhemmät käsikirjoitukset on kopioitu. Näiden lisäksi meillä on Pliniuksen kirjeistä vuonna 1508 painettu kokoelma – *editio princeps*, Aldus Manutius (Venetsia; ns. Aldina-editio) – joka näyttäisi olevan koottu näiden kolmen käsikirjoitusryhmän eri käsikirjoituksista.

Vesuviuksen purkaukselle on vain yhdessä käsikirjoitusryhmässä annettu tarkka päivämäärä ja se on perinteinen 24. elokuuta. Aldina-editiossa on myös mainittu sama päivämäärä. Kahdessa muussa ryhmässä keskiaikaisissa käsikirjoituksissa ei ole säilynyt tietoa kuukaudesta, mutta joissain näiden ryhmien käsikirjoitusten perusteella tehdyistä editioista on merkittynä päivämääriä, jotka ajoittavat purkauksen loka-, marras- tai jopa joulukuulle. Humanistit, jotka editoivat tekstejä painokuntoon, lisäsivät nämä päivämäärät päätellen ne Dion Kassiuksen historiateoksen (*Historiae Romanae* 66,21,1–23,1) pohjalta. Hän kirjoitti runsaat sata vuotta purkauksen jälkeen ja katastrofista kertova osuus on säilynyt meille bysanttilaisten munkkien Johannes Ksifilinoksen ja Johannes Zonaraan Dion Kassiuksen teoksesta tekemien lyhennelmien kautta, ei siis historioitsijan omana versiona.

Pliniuksen kirjeistä painettuja editiota tehneet humanistit sekä jotkut myöhemmät antiikintutkijat ovat ymmärtäneet Dion Kassiuksen ajoittavan purkauksen syksyyn tai jopa myöhäissyksyyn. Nykyfilologien käsitysten mukaan he ovat kuitenkin lukeneet historioitsijan kreikkaa tässä kohdin väärin, sillä Dion Kassios nykyluennan mukaan viittaa loppukesään tai alkusyksyyn.

Voidaan myös kysyä, miksi myöhemmin kirjoittava Dion Kassios olisi purkauksen päivämäärän suhteen luotettavampi lähde kuin Plinius nuorempi, joka näki purkauksen, jossa hänen enonsa Plinius vanhempi kuoli? Miten on mahdollista, että Plinius olisi erehtynyt tapahtuman päivämäärästä? Osa nykytutkijoista ei uskokaan, että Plinius olisi erehtynyt, vaan virhe olisi tehty keskiajalla, kun Pliniuksen kirjeitä kopioitiin. Päivämäärä 24. elokuuta on voinut vääristyä keskiajan kopiointiprosessissa. Tosin virheitä näyttää olevan myös muissa Pliniuksen kirjeiden käsikirjoituksissa, joten tällä argumentilla myös niiden todistusvoima – elokuun puolesta ja vastaan – voidaan kumota. Pliniuksen käsikirjoitusten ja Dion Kassiuksen teoksen lyhennelmien perusteella Vesuviuksen purkaukselle näyttää löytyvän vain yksi varteen otettava päivämäärä: perinteinen 24. elokuuta. Se ei kuitenkaan ole kovin tukevalla pohjalla, joten asiaa on hyvä tarkastella myös muiden aineistojen perusteella.

Pompejin *Casa del Centenariosta* (IX 8,3.6.a; 'Satavuotisjuhlan talo') löydetty seinämaalaus, joka luultavasti kuvaa Vesuviusta ennen 79 jaa. purkausta (*Museo Archeologico Nazionale di Napoli*; kuva: E.-M. Viitanen).

Pompejin viimeinen kolikko

Rahat ovat hyvin tärkeä ajoittamisen välinen arkeologisissa kohteissa. Niiden lyömisen ajankohta roomalaisessa maailmassa voidaan usein ajoittaa kuukauden, viikon tai jopa päivän tarkkuudella, jolloin niiden löytyminen kaivauksissa antaa melko luotettavan lähtökohdan ajoitukselle. Tosin on muistettava, että rahat saattoivat olla käytössä pitkän aikaa, jolloin niidenkin antama tarkkuus kärsii. Pompejissa on rahojen käytön suhteen myös muita ongelmia. Tiedämme nykyään, että kaupunki ei säilynyt purkauskerrosten alla koskemattomana kaivausten aloittamiseen vuonna 1748 saakka, vaan sieltä kerättiin talteen marmoria, metallia ja muita arvomateriaaleja antiikin ajoista lähtien. Kaivauksissa on löytynyt talojen läpi kaivettuja tunneleita sekä joitain jopa satoja vuosia purkausta nuorempia esineitä, mm. öljylamppuja, joita on tarvittu tunneleissa kulkemiseen.

Jotta raha-ajoitus kuukauden tarkkuudella olisi luotettava, kolikon pitäisi olla löytynyt suljetusta kontekstista eli löytöyhteydestä, jonka kohdalla voidaan olla varmoja, että siihen ei ole mikään myöhempi toiminta vaikuttanut. Pompejista on valtava määrä rahoja – viimeisten laskelmien mukaan n. 40 000 – mutta vain kaksi niistä on voitu nostaa esiin elokuu–lokakuu -kiistassa. Ne kaivettiin esiin vuonna 1974 *Casa del Bracciale d'Orosta* ('Kultaisen rannerenkaan talo'; VI 17,42–44) osana n. 220 rahan kokonaisuutta, joka löytyi yhden purkauksen uhrin hallusta – kätkö oli ehkä puurasiassa. Kyseessä ovat keisari Tituksen aikaiset hopeadenariukset, joiden lyöntiajankohta olisi ensimmäisten julkaisujen perusteella syyskuu 79 jaa. Rahojen etupuolella on keisarin muotokuva sekä teksti *IMP(erator) TITUS CAES(ar) VESPASIAN(us) AUG(ustus) P(ontifex) M(aximus)*. Tärkeämpi on kuitenkin kääntöpuoli, jossa toisessa kauris seisoo pallon päällä ja toisessa Venus-jumalatar nojaa pylvääseen. Reunaa kiertää ensimmäisen [julkaisun mukaan teksti](#): *TR(ibunicia) P(otestate) VIII IMP(erator) XV CO(n)S(ul) VII P(ater) P(atriciae)*. Teksteihin on kirjattu keisarin nimi ja virat sekä monettako kertaa hän on virassa, mikä ilmaisee vuoden. Sekä *IMP(erator) XV* että *P(ater) P(atriciae)* ovat tärkeitä, koska tiedetään, että Tituksen viidestoista keisarillisen vallan kausi ja samalla *pater patriae* -arvonimen saaminen ajoittuvat aikaisintaan syyskuuhun 79 jaa.

Molemmat rahat ovat huonossa kunnossa, mutta niiden uusin tutkimus tarkkojen valokuvien kera julkaistuna kuitenkin kumoaa aikaisemman lukutavan. Kääntöpuolen teksti [molemmissa kolikoissa](#) sisältää *IMP(erator) XIII* -ilmauksen eikä *P(ater) P(atriciae)* -lyhennettä ole näkyvillä lainkaan eli ne kuuluvat rahatyypin heinäkuun 79 jaa. erään. Tituksen rahat eivät ratkaise purkauksen ajoituksen ongelmaa, mutta kiinnostavaa on kuitenkin se, että raha oli kulkeutunut Roomasta Pompejiin ja päätynyt kiertoonsa kahden kuukauden aikana.

Kasvukausi vai elonkorjuun aika?

Pompejia pidettiin pitkään aikakapselina, johon on tallentunut yksi kesäinen/syksyinen päivä sellaisenaan. Tämä ns. Pompeji-premissi on kuitenkin virheellinen oletamus, sillä nykyään tiedetään, että purkausta on luultavasti edeltänyt maanjäristyksiä, joiden takia normaalielämä oli häiriintynyt. Kaupungissa tehtiin paljon korjauksia ja on myös mahdollista, että osa asukkaista olisi lähtenyt pois jo ennen lopullista tuhoa. Lisäksi paetessa oli aikaa ottaa mukaan arvokkainta omaisuutta eli talojen sisältö ei ole aivan alkuperäinen. Jo edellä mainitut myöhemmät viralliset ja epäviralliset ryöstelyt ovat muuttaneet löytökonteksteja.

On kuitenkin yksi materiaalityyppi, joka ei ole ollut kovin kiinnostava ryöstelijöiden kannalta ja joka voi kertoa meille jotain purkauksen ajankohdasta. Pompejista ja sen lähiympäristöstä on löydetty runsaasti kasvinjäänteitä, joiden perusteella on ehdotettu ajoitusta elokuuta myöhemmäksi, lokakuuhun tai joka tapauksessa sadonkorjuun aikaan.

Syksyllä kypsyvät hedelmät, pähkinät ja muut kasvit ovat kuitenkin materiaalina ongelmallisia, koska ne ovat purkauksen seurauksena säilyneet meille yleensä huonossa kunnossa. Ne ovat lähes aina vain hiiltyneitä palasia tai kasvista jäljelle jääneitä siemeniä. Näistä on lähes mahdotonta päätellä ovatko ne olleet kypsiä tuhon hetkellä. Lisäksi roomalainen kirjallinen lähdeaineisto kuvailee useita tapoja, miten eri hedelmiä, vihanneksia tai juureksia voitiin säilöä, joten myös tämä mahdollisuus on otettava huomioon. Kasveja on voitu käyttää myös muihin tarkoituksiin kuin ruokailuun, esimerkiksi granaattiomenasta on saatettu tehdä väriainetta. ([La Repubblica -lehden julkaisema kuvagalleria hiiltyneistä kasvinjäänteistä ja muista ruoka-aineista.](#))

Sadonkorjuun osalta ongelmallisinta on siihen liittyvän aineiston vähäisyys. Jos Vesuviuksen purkaus tapahtui sadonkorjuun aikaan tai sen jälkeen, siitä luulisi olevan runsaasti näyttöä. Monesti on esitetty, että Vesuviuksen alueelta on löydetty suuria määriä vasta syksyllä poimittavia hedelmiä. Mitä tarkoitetaan suurella määrällä jää usein kovin hämäräksi. Esimerkiksi viikunoita on raportoitu löydetyn Herculaneumista noin tuhat kappaletta ja sitä on kuvailtu suureksi määräksi. Vaikka tähän lisättäisiin Pompejista löytyneet kolme amforallista viikunoita, tuntuu määrä aika mitättömältä verrattuna siihen, kuinka paljon viikunoita näissä kahdessa kaupungissa on todennäköisesti ollut sadonkorjuun jälkeen. Viikunat ovat muutenkin ajoittamisen kannalta ongelmallisia, koska ne voidaan kuivattaa ja lajikkeesta – jota on vaikea tunnistaa hiiltyneistä jäänteistä – riippuen viikunoita voidaan kerätä jo kesällä, varsinkin kuivattamista varten.

Selkeimmät viitteet sadonkorjuuseen ovat peräisin Terzignon roomalaiselta huvilalta Pompejin läheltä, josta on löydetty suuri määrä todennäköisesti viinin puristamiseksi kerättyjä viinirypäleitä. Toisaalta on mahdollista, että kyseessä on aikainen tai ennakoiva sadonkorjuu, joka tunnetaan myös antiikin kirjallisuudesta. Raaoista rypäleistä voitiin puristaa myös verjus-mehua, joka tunnettiin jo antiikissa. Myös sinetöityjä nesteiden säilytykseen tarkoitettuja dolium-astioita on pidetty merkkinä sadonkorjuusta, mutta epäselväksi on jäänyt, mitä näissä astioissa on ollut. Lisäksi on mahdollista, että niissä on ollut aiemman sadon ylijäämää.

Elokuun ajoituksen puolesta taas puhuvat Vesuviuksen alueelta tehdyt löydöt viljelmistä, joissa maa on muokattu niin, että se kerää vettä. Tämä viittaisi pikemminkin kesään, koska syksyllä sadetta saattoi tulla runsaasti ja maa muokattiin siten, että ylimääräinen vesi virtasi pois viljelyksiltä.

Kasveihin ja maanviljelyyn viittaava arkeologinen materiaali ei selkeästi osoita elokuulle eikä myöhempään syksyyn, vaan se sopii suhteellisen hyvin kumpaankin tahansa ajoitukseen. On myös huomioitava, että kasvinjäänteitä on tutkittu Vesuviuksen alueella systemaattisesti vasta noin 50 vuotta, minkä vuoksi niitä on raportoitu kaivauksilta vielä melko vähän. Ne ovat kuitenkin potentiaalinen lähderyhmä, jos halutaan spekuloida ajoituksella. Jatkossa paleobotaaninen materiaali toivottavasti dokumentoidaan ja kerätään talteen kaivauksilla paremmin kuin tähän mennessä on tehty. Siten voidaan saada hyvinkin suuri aineisto, jonka perusteella ajoituskysymystä voidaan lähteä arvioimaan.

Lämmitystä ja paksuja vaatteita elokuussa?

Yhtenä todisteena lokakuun tai myöhäissyksyn purkauksen puolesta on esitetty joidenkin vainajien päällä olleita paksuja vaatteita sekä talojen sisältä löytyneitä lämmityslaitteita. Elokuussa ei Etelä-Italiassa sellaisille ollut tarvetta edes 2000 vuotta sitten.

Vaatteisiin ja kodintekstiileihin liittyviä varmoja löytöjä on kuitenkin hyvin vähän Pompejista ja sen lähiympäristöstä. Joitain hyvin dokumentoituja uusia löytöjä kuitenkin on eli ilmiö on todennettavissa luotettavasti. Paksujen vaatteiden ja hattujen käyttöä voidaan perustella toisaalta

myös suojautumisella purkaukseen kuuluneelta hohkakivisateelta ulkona liikkussa. Talojen sisälle jääneillä sellaiseen ei olisi ollut tarvetta. Lukumäärät löydöistä sisältä ja ulkoa ovat kuitenkin niin vähäisiä ja epävarmoja, että niiden perusteella ei voida tehdä varmoja johtopäätöksiä. Vaatteiden arvoa on myös ehkä voitu aliarvioida: Pompejista on löydetty seinäkirjoitus, jossa on kirjattu ylös mahdollisesti tunikan panttaaminen (CIL IV 1392 – kyseessä voi olla myös vaatteiden hinta). Viitat ja muut lämpimät vaatteet saattoivat olla helposti mukana kannettavaa omaisuutta Pompejista pakeneville.

Yi 50 Pompejin taloista on löydetty avoimista huoneista kuten peristyylipuutarhoista lämmityslaitteita eli hiilipannuja. Lukumäärä jää epävarmaksi, koska kunnollista tutkimusta aiheesta ei ole vielä tehty. Elokuussa ei olisi ollut tarvetta lämmitykselle, mutta lokakuussa jo kyllä. Emme voi kuitenkaan olla aivan varmoja olivatko hiilipannut aktiivisessa käytössä vai oliko ne jätetty paikalleen odottamaan seuraavaa käyttökertaa esimerkiksi edellisenä keväänä. Ne ovat joskus melko isoja, joten siirtäminen säilytykseen jonkin muualle ei aina ollut kovin helppoa. Jälleen kerran aineisto on myös melko vähäistä eli Pompejissa on satoja isoja asumuksia sekä lisäksi vielä enemmän pieniä asuntoja esim. kauppojen yläpuolilla. Jos lämmityslaitteita on löydetty vain alle sadasta talosta, niin niiden edustavuus on melko alhainen.

Tuuliolosuhteet purkauksen aikana

Vuoden 79 jaa. purkaus ei ollut Vesuviuksen ainoa, vaan sitä edelsi monia ja sen jälkeenkin on ollut purkauksia. Isoja purkauksia on ollut viimeisen 25 000 vuoden aikana kahdeksan. Niiden muodostamien kerrostumien suuntia tutkittaessa on huomattu, että suurin osa niistä kerrosti purkaustuotteita itään ja koilliseen. Vain kaksi, joista toinen on 79 jaa. purkaus, suuntautui selvästi etelään ja kaakkoon. Kun näitä suuntia on verrattu vallitseviin tuuliolosuhteisiin ilmakehän yläosissa eri vuodenaikoina, niin pohjoinen suunta on normaali lokakuusta kesäkuuhun. Vuoden 79 jaa. purkauksen suunta sopisi sen sijaan paremmin siirtymäkauteen kesästä syksyyn eli elokuun jälkeiseen aikaan.

Vertailussa käytettiin nykyisiä tuulioloja ja vain kolmesta purkauksesta on tieto niiden vuodenaikasta – vuosien 472 jaa. ja 1631 purkaukset ajoittuvat marraskuuhun ja joulukuuhun ja niiden kerrostumat sijoittuvat Vesuviuksesta pohjoiseen, koilliseen ja itään. Tutkijat eivät ottaneet kantaa mahdollisiin poikkeuksellisiin tuuliolosuhteisiin eivätkä siihen miten hyvin nykyiset tuulen suunnat vastaavat ilmasto 2000 tai jopa 25 000 vuotta sitten.

Päivämääriä Pompejin seinäkirjoituksissa

Juuri löytnyt hiiliteksti ei ole ainoa laatuaan, sillä Pompejista on dokumentoitu ja julkaistu n. 170 hiilellä kirjoitettua tekstiä. Näistä noin kolmasosa on talojen julkisivuista ja loput sisätiloista, mikä vastaa hyvin kaikkien seinäkirjoitusten sijainteja. Suurin osa niistä on kaivausten jälkeen tuhoutunut, sillä ne eivät yleensä ole sijainneet tiloissa, jotka olisi suojattu katoilla. Sen sijaan muutama suojattu teksti on edelleen olemassa mm. Stabiaen portin ulkopuolella sijaitsevassa haudassa sekä talossa II 9,3 – molemmat kohteet on kaivettu jo vuosia sitten, hauta 2000-luvun alussa ja talo 1980-luvulla.

Sisällöllisesti hiilellä kirjoitetut tekstit eivät eroa muista seinäkirjoituksista, erityisesti raaputetuista teksteistä eli graffiteista (italian verbistä *graffiare* eli 'raaputtaa'). Ne sisältävät nimiä, numeroita, tervehdyksiä ja muita tekstityyppejä aivan kuten muutkin graffitit. Niitä on kirjoitettu samoihin tiloihin kuin raaputettuja tekstejä eli eteiseen sekä erityisesti atriumeihin talon etuosassa. Poikkeuksellista on ehkä se, että hiilitekstejä on löydetty melko vähän peristyylipuutarhoista, joiden

pylväät ovat kaikkein yleisin raaputettujen tekstien kirjoituspaikka. Tässä voidaan ehkä ajatella, että sade olisi voinut tuhota hiilellä kirjoitetut tekstit jo antiikin aikana – tosin ulkoseinistä löytyneitä hiilitekstejä on niin paljon, että tämä tulkinta vaikuttaa epätodennäköiseltä.

Seinäkirjoitusten ajoittaminen riippuu niiden sisällöstä eli tekstiin pitää kuulua vuosi, jotta voimme varmasti sanoa, koska teksti on kirjoitettu – pelkkä päivämäärä ei ole riittävä. Raaputetuista teksteistä vanhin on vuodelta 78 eaa. (CIL IV 1842) eli se on säilynyt Pompejin Basilican seinässä 160 vuotta. Nuorin vuosiluku on 60 jaa. (CIL IV 4182) ja sen jälkeen ei missään tekstityypissä ole mainittu vuosilukuja. Muutamissa teksteissä mainitaan keisari tai muita tunnettuja henkilöitä, jotka voidaan ajoittaa vuoden 60 jaa. jälkeiseen aikaan.

Pelkkiä päivämääriä ilman muita ajoittavia elementtejä on yli 200 tekstissä ja niistä viisi on kirjoitettu hiilellä. Näissä hiiliteksteissä päivämäärät ovat *XVI K(alendas) Feb(ruarias)* eli tammikuun 17. (CIL IV 816), *idus Apriliae* eli huhtikuun 13. (CIL IV 4896), *XII K(alendas) Iul(ias)* eli kesäkuun 20. (CIL IV 816), *XV K(alendas) Aug(ustas)* eli heinäkuun 18. (CIL IV 5293, samassa myös kaksi aikaisempaa heinäkuun päivää) ja *X K(alendas) No(v)em(brias)* eli lokakuun 23. (CIL IV 4606). Mikäli päivämäärä viittaa kirjoituspäivään ja oletus hiilitekstien ajoituksesta vuoteen 79 jaa. pitää paikkansa, niin näiden tapausten perusteella tekstit olisivat säilyneet mahdollisesti jopa suurimman osan vuotta. Heinäkuun päiväkset on löydetty talon ulkoseinistä eli jopa ulkona hiilellä kirjoitettu teksti olisi voinut säilyä ainakin kuukausia.

Graffiteja on käytetty purkauksen ajoitukseen ennenkin – esimerkiksi eräästä elintarvikkeita myyneestä kaupasta (II 2,3) löytyi kotialttarin alta teksti *olive condita / XVII K(alendas) Novembres* (CIL IV 8489) eli säilöttyjen oliivien päivämäärä on 16.10. Mutta tästäkin tekstistä puuttuu vuosi ja kun tiedämme, että raaputettu teksti saattoi säilyä jopa 160 vuotta, niin se ei kelpaa ajoittamaan purkausta. Saman tuomion on saanut amforan pintaan maalattu teksti (CIL IV 9591), jossa mainitaan päivämäärä *pr(idie) Idus Octobr(es)* eli lokakuun 14. – tässäkin ei ole vuotta mainittu eli se ei ole riittävä purkauksen ajoittamiseen. Varsinkin kun amforateksteissä mainitut vuodet osoittavat, että astiat ovat voineet olla jopa kymmeniä vuosia vanhoja.

Hiilitekstit ovat kaivausten jälkeen säilyneet suojattuna jopa vuosikymmeniä, joten olettamus siitä, että hiilellä kirjoitetun tekstin täytyy olla vuodelta 79, koska se ei olisi muuten säilynyt, on heikko argumentti kirjoitusvuoden puolesta. Edellä mainitut päivämäärät vahvistavat tätä käsitystä. Uusin teksti löytyi talon sisältä pään korkeudelta, jolloin se ei edes olisi pyyhkiytynyt vahingossa pois vaatteiden tms. hipaistessa seinäpintaa. Se on voitu kirjoittaa jopa vuosia ennen Pompejin tuhoutumista.

Mitä väliä on kuukaudella?

Uudesta tekstistä on uutisoitu mullistavana ja ennen kuulumattomana löytönä, joka muuttaa käsityksemme Pompejin historiasta. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, vaan kiista purkauksen ajoituksesta on vanha ja vastaavaa aineistoakin tunnetaan entuudestaan. Osa Pompeji-tutkijoista parahtikin ”Ei kai taas tätä kiistelyä ajoituksesta!”, kun he näkivät uutiset uudesta graffitista. Monet suhtautuivat uutiseen varauksella, varsinkin kun kävi selväksi, että tekstistä puuttuu yksiselitteinen vuosiluku.

Tutkijat myös oikeutetusti kysyivät, onko purkauksen tarkan päivämäärän parin kuukauden muutoksella oikeastaan merkitystä? Suurimmalle osalle Pompeji-tutkimuksesta tällä erolla ei olekaan merkitystä, vaan tulokset pysyvät samoina siirtyi purkaus myöhempään syksyyn tai ei. Joillain tutkimuksen osa-alueilla tarkalla ajoituksella kuitenkin on merkitystä, kuten kasvien,

maatalouden ja toisaalta ihmisten tautien tutkimuksessa. Myös ihmisten tapojen tutkimukselle loppukesä tai alkusyksy voi olla merkityksellinen – esimerkiksi edellä mainittu huoneiden lämmittäminen.

Mikään ajoittamiseen käytetystä aineistosta ei lopullisesti ratkaise Vesuviuksen purkauksen tarkkaa ajankohtaa. Ajoitus parin kuukauden tarkkuudella on joka tapauksessa uskomattoman täsmällinen ja varma, kun ajatellaan erityisesti arkeologisten kohteiden tutkimusta. On hyvin harvoja paikkoja maailmassa, jossa ruopsuttaessaan pois viimeisiä hohkakivisoran jäänteitä maakerroksen, katupinnan tai lattian päältä, tietää tarkasti missä vuodessa ja jopa vuorokauden ajassa ollaan.

Kirjoittajat kiittävät kollegoita Jesse Keskiahoa ja Urpo Kantolaa konsultaatioista keskiaikaisten käsikirjoitusten ja kalenteriajoitusten suhteen – mahdolliset virheet ovat kirjoittajien vastuulla.

Kirjallisuus

Plinius, Dion Kassios

Pedar Fossin blogi [*quem dixere chaos*]: Translating Pliny's letters about Vesuvius, [pt. 1. The Manuscripts](#) (19.11.2012), Translating Pliny's letters about Vesuvius, [pt. 4. A Strange Cloud](#) (4.12.2012).

Zehnacker, M. H. 2009: [Le dernier jour de Pompéi. Bulletin de la Société nationale des Antiquaires de France 2009 \(2012\), 318–337.](#) (Käsittelee myös arkeologisia lähteitä.)

Raha-ajoitus

Stefani, G. & Borgongino, M. 2007: Ancora sulla data dell'eruzione. *Rivista di Studi Pompeiani* XVIII (2007), 204–206.

Abdy, R. 2013: The Last Coin in Pompeii: a Re-evaluation of the Coin Hoard from the House of the Golden Bracelet. *The Numismatic Chronicle* 173 (2013), 79–83.

Paleobotaaninen aineisto, vaatteet, lämmityslaitteet

Marco Pirlon artikkeli "[Risolto l'enigma dei melograni di Oplontis](#)" (28.6.2017).

Borgongino, M. & Stefani, G. 2002: Intorno alla data dell'eruzione del 79 d.C. *Rivista di Studi Pompeiani* XII–XIII (2001–2002), 177–215. (Kattava esitys kaikista ajoituslähteistä vuoteen 2002 mennessä.)

Ciarallo, A. & De Carolis, E. 1998: La data dell'eruzione. *Rivista di Studi Pompeiani* IX (1998), 63–74.

Meyer, F. 1990: Carbonized Food Plants of Pompeii, Herculaneum, and the Villa at Torre Annunziata. *Economic Botany* 34:3 8 (1990), 401–437.

Ruggiero, M. 1879: [Pompei e la regione sotterrata dal Vesuvio nell'anno LXXIX: memorie e notizie](#). Napoli.

Sääolosuhteet

Rolandi, G., Paone, A., Di Lascio, M. & Stefani, G. 2007: The 79 AD eruption of Somma: The relationship between the date of the eruption and the southeast tephra dispersion. *Journal of volcanology and geothermal research* 169 (2007), 87–98.

Seinäkirjoituksia käsittelevä osuus perustuu kirjoittajista Viitanen keräämään koko Pompejin kattavaan aineistoon ja tekstien analyysiin. Lisäksi Borgongino & Stefani 2002, 188–189 koskien aiemmin ajoittamiseen käytettyjä graffitoja.

Uusi teksti ja reaktioita siihen

Massimo Osannan [Instagram-tili ja lukutavan julkaisu](#) (16.10.2018).

Tekstin paikka melko korkealla seinällä näkyy mm. näiden uutisten kuvissa: [Lettera 43](#) (16.10.2018) ja [Il Foglio](#) (16.10.2018).

Erilainen lukutapa uuden tekstin loppuosalle: [Torresette \(1.11.2018\)](#).

Kristina Killgroven artikkeli [Forbes-lehdessä](#) (16.10.2018).

Peter Kruschwitzin [The Petrified Muse] [blogi aiheesta](#) (17.10.2018).

Uutisointi Suomessa: [Yle](#) (17.10.2018) ja [Ilta-Sanomat](#) (17.10.2018).

Toinen kirjoittaja, Samuli Simelius, toimii tällä hetkellä tutkijatohtorina Law, Governance and Space: Questioning the Foundations of the Republican Tradition -projektissa (spacelaw.fi), jota rahoittaa European Research Council (grant agreement No 771874)

Artikkelin pääkuva: Kohtalokas tulivuori Vesuvius Pompejin kaivausten pohjoispuolelta kuvattuna. (Kuva: E.-M. Viitanen.)

[Pompeji Vesuvius ajoitus graffito seinäkirjoitus Plinius kasvinjäänteet rahat](#)